

combination should be defined as unfounded and should not be applied to the criminal law assessment of intentional attacks on another person's life.

Keywords: murder; special norm, qualification, part and whole, set of criminal offenses.

Різник О.Р.

ОЗНАКИ, ЯКІ КВАЛІФІКУЮТЬ СКЛАДИ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ПОВ'ЯЗАНІ З НЕЗАКОННИМ ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ: ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА

УДК 343.43

Постановка проблеми. Невід'ємним правом кожної людини є право на свободу, складовою якого є воля людини. Це право гарантується та охороняється кожною сучасною демократичною державою. Згідно з ст. 3 Загальної декларації прав людини 1948 року кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Таке право закріплене у ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та п. 1 ст. 9 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 року. В Україні це право закріплене статтею 29 Конституції України.

Кримінально-правова протидія злочинам, що пов'язані із незаконним позбавленням волі, забезпечується низкою кримінально-правових норм. Першочергово, йдеться про норми розділу III «Злочини проти волі, честі та гідності особи» Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК України). Окрім цього, склади злочинів, що пов'язані із незаконним позбавленням волі, передбачені також і у інших розділах Особливої частини КК України. Зокрема: ст. 349 «Захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника»; ст. 349-1 «Захоплення журналіста як заручника»; ст. 371 «Завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою»; ст. 444 «Злочини проти осіб та установ, що мають міжнародний захист».

Практично кожна із наведених статей Особливої частини складається із декількох частин. Друга і наступні частини статті

Особливої частини КК України як правило містять кваліфікований або особливо-кваліфікований склад відповідного кримінального правопорушення. Не є винятком і аналізовані нами злочини, пов'язані із позбавленням волі особи.

Відсутні кваліфіковані склади лише в кримінальних правопорушеннях, передбачених ст. 146-1 «Насильницьке зникнення», ст. 349 «Захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника», ст. 349-1 «Захоплення журналіста як заручника», ст. 444 «Злочини проти осіб та установ, що мають міжнародний захист». На перший погляд може здатися, що це істотно спрощує кримінально-правову оцінку відповідних посягань, однак це, на превеликий жаль, не так. Адже норми, які містяться у статтях, що не мають других та наступних частин, є спеціальними. Відповідальність же за посягання, які передбачені загальним нормами – відображеними у ст. 146 та 147 КК України диференційована із використанням ознак, що кваліфікують кримінальне правопорушення. Тому відсутність у спеціальних нормах таких ознак, як показує практика, не спрощує правозастосування, а ще більш його ускладнює, нашттовхуючи, часом, на вирішення проблеми шляхом порушення принципу *non bis in idem*, приклад якого ми маємо у відповідній постанові Пленуму Верховного Суду України стосовно кваліфікації умисних вбивств [7].

Стан дослідження. Ознаки, які кваліфікують злочини, що пов'язані із незаконним позбавленням волі, були предметом нечисельних досліджень цієї групи кримінально-протиправних посягань. Теоретичні положення, які стали основою цієї статті відображено у відповідних структурних частинах монографії А.В. Андрушко [1, с.296-317] та дисертації О.С. Наумової [6, с.142-160]. Крім того, зміст окремих ознак, які стали предметом нашої уваги, розкритий у роботах М.О. Акімова, О.Ф. Бантишева, М.К. Гнетнева, С.Ф. Денисова, В.О. Навроцького, О.І. Саско, І.М. Ткаченко, В.А. Федорова тощо. Щодо розуміння правової природи ознак, що кваліфікують кримінальне правопорушення, на відзначення заслуговує робота О.З. Мармури [5], теоретичні положення якої лягли у основу міркувань, висловлених у цій статті.

Метою цієї статті є з'ясування правової природи та визначення поняття ознак, що кваліфікують злочини, які пов'язані із незаконним позбавленням волі та представлення передбаченої кримінальним законом їх сукупності у вигляді системи на підставі проведеної класифікації та групування.

Виклад основного матеріалу. Розкриваючи мету цієї статті, варто зупинитися на декількох питаннях: 1) яку законодавчо закріплену сукупність ознак, які кваліфікують злочини, що пов'язані із незаконним позбавленням волі, пропонує чинний КК України? 2) що слід розуміти під ознаками, які кваліфікують кримінальне правопорушення і які характерні ознаки властиві цьому поняттю? 3) чи наділені закріплені у КК України ознаки, які кваліфікують злочини, що пов'язані із незаконним позбавленням волі цими ознаками? 4) як можна класифікувати або згрупувати такі ознаки із урахуванням відповідей на попередні питання? 5) яке кримінально-правове значення матимуть наведені класифікації ознак, які кваліфікують злочини, що пов'язані із незаконним позбавленням волі.

1. Ознаками, які кваліфікують злочини, що пов'язані із незаконним позбавленням волі, є:

- щодо малолітнього (ч.2 ст. 146 КК, ч.3 ст. 149 КК);
- з корисливих мотивів (ч.2 ст. 146 КК, ч.3 ст. 371 КК);
- щодо двох чи більше осіб (ч.2 ст. 146 КК);
- за попередньою змовою групою осіб (ч.2 ст. 146 КК, ч.2 ст. 149 КК);
- способом, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого (ч.2 ст. 146 КК);
- таке, що супроводжувалося заподіянням йому фізичних страждань (ч.2 ст. 146 КК);
- із застосуванням зброї (ч.2 ст. 146 КК);
- здійснюване протягом тривалого часу (ч.2 ст. 146 КК);
- організованою групою (ч.3 ст. 146 КК, ч.2 ст. 147 КК; ч.3 ст. 149 КК);
- такі, що спричинили тяжкі наслідки (ч.3 ст. 146 КК, ч.2 ст. 147 КК; ч.3 ст. 149 КК; ч.2 ст. 151 КК, ч.3 ст. 371 КК);
- щодо неповнолітнього (ч.2 ст. 147 КК, ч.2 ст. 149 КК);

- поєднані з погрозою знищення людей (ч.2 ст. 147 КК);
- щодо кількох осіб (ч.2 ст. 149 КК);
- повторно (ч.2 ст. 149 КК);
- службовою особою з використанням службового становища (ч.2 ст. 149 КК);
- поєднане з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого чи його близьких (ч.2 ст. 149);
- поєднане із погрозою застосування насильства, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого чи його близьких (ч.2 ст. 149);
- щодо неповнолітнього його батьками, усиновителями, опікунами чи піклувальниками (ч.3 ст. 149 КК);
- поєднані з насильством, небезпечним для життя або здоров'я потерпілого чи його близьких (ч.3 ст. 149 КК);
- поєднані із погрозою застосування насильства, небезпечного для життя або здоров'я потерпілого чи його близьких (ч.3 ст. 149 КК);
- в інших особистих інтересах (ч.3 ст. 371 КК).

Не мають кваліфікуючих ознак складу злочинів, передбачені ст. ст. 146-1, 349, 349-1 та 444 КК України.

У цій статті ми не будемо розкривати змісту таких ознак, звернемо лише увагу на їх правову природу та їх систему.

2. Питанням поняття ознак, які кваліфікують кримінальне правопорушення, приділено достатньо повну увагу у доктрині кримінального права. Крім того, практично всі дослідження, які стосувалися певної групи кримінальних правопорушень, містять положення, які стосуються розуміння цього кримінально-правового феномену. Не є виключенням, звісно, й злочини, що полягають у незаконному позбавленні волі особи.

У кримінально-правовій літературі достатньо аргументовано зазначається, що правова природа ознак, що кваліфікують кримінальне правопорушення, подвійна. З одного боку вони входять у сукупність ознак складу кримінального правопорушення і у цьому відношенні повинні бути наділені набором тих рис, які властиві ознакам складу. Завдяки цим рисам вони набувають здатності впливати на кваліфікацію вчиненого, викликати появу нової

санкції, що відображає специфіку диспозиції. Саме тому, що розглядувані ознаки належать до ознак складу кримінального правопорушення, їх встановлення складає виключну прерогативу законодавця. Відповідно, види, а рівно межі кожного з видів ознак, що кваліфікують кримінальне правопорушення, повинні бути визначені чітко і однозначно самим законодавцем у кримінально-правовій нормі, яка відображена у статті КК. З другого боку, аналізовані ознаки не входять у ту єдино можливу сукупність ознак суспільно небезпечного діяння, яка визначає його відповідно до кримінального закону як кримінально-протиправне та каране. Дані ознаки використовуються законодавцем для конструювання більш небезпечного різновиду діянь, встановлення в законі нових меж караності, посиленої санкції порівняно з тією, що поєднана з основним складом кримінального правопорушення [3, с.80-81].

Ознаки, які кваліфікують кримінальне правопорушення виступають засобом диференціації кримінальної відповідальності і у зв'язку із цим іманентно наділені ознаками, які характерні саме для цього інструменту кримінально-правового регулювання. Вони не створюють нової кримінально-правової заборони, натомість змінюють конкретний прояв її кримінальної протиправності та, відповідно, караності вчиненого. Крім того, диференціація кримінальної відповідальності, це діяльність, яка провадиться виключно законодавцем шляхом прийняття закону про кримінальну відповідальність у необхідній редакції.

Враховуючи наведене вище варто погодитись із О.З. Мармурою, що ознаками, що кваліфікують кримінальне правопорушення, є прямо вказані у законодавстві про кримінальну відповідальність ознаки складу кримінального правопорушення, які є узагальненим позначенням обставин його вчинення, що змінюють ступінь суспільної небезпеки порівняно з відображеним в основному складі кримінального правопорушення, впливають на кваліфікацію, змінюють інтенсивність караності через створення нової санкції, є додатковими до ознак основного складу кримінального правопорушення та мають імперативний характер [5, с.24].

У кримінально-правовій літературі для позначення аналізованих ознак часто застосовується термінологічний зворот «кваліфікуючі» або «особливо кваліфікуючі ознаки» [1, с.296-297]. Видається, що використання такої мовної конструкції не достатньо обґрунтовано. Це словосполучення одержане шляхом дослівного перекладу з російської мови і є типовим «русизмом». Ця ситуація була досить вдало підмічена у літературі. Зокрема, зазначалося, що слово «кваліфікуючі» є активним дієприкметником теперішнього часу, а дієприкметники зі суфіксами -уч – (-юч) та -ач – (-яч) (їх не слід плутати із віддієслівними прикметниками з такими ж суфіксами), як зазначають мовознавці, для української мови, на відміну від російської, не є властиві, їх необхідно уникати [5, с.28]. Саме тому для позначення предмету аналізу у цій статті використовується словосполучення «ознаки, які кваліфікують кримінальне правопорушення».

Таким чином, видається цілком обґрунтованим твердження про те, що істотними необхідними ознаками «ознак, що кваліфікують кримінальне правопорушення» є:

- містяться безпосередньо у кримінальному законі;
- входять до структури складу кримінального правопорушення;
- «перетворюють» основний склад у кваліфікований;
- є узагальненим позначенням обставин вчинення кримінального правопорушення;
- впливають на небезпечність вчиненого чим зумовлюють самостійну кримінально-правову санкцію, яка відображається у самостійній структурній частині кримінального закону;
- вимагають кримінально-правової оцінки вчиненого за іншою структурною частиною кримінального закону, відмінною від тієї, що містить основний склад правопорушення;
- мають імперативний характер, тобто застосовуються обов'язково.

3. Перераховані на початку публікації ознаки, які кваліфікують злочини, що пов'язані із незаконним позбавленням волі наділені всіма виокремленими нами ознаками досліджуваного поняття. На цьому наголошується і у спеціальній літературі.

Варто підтримати позицію О.С. Наумової, яка відмітила, що конструювання кваліфікуючих ознак складів злочинів, що забезпечують права на особисту свободу та недоторканість, позначають підвищений ступінь суспільної небезпеки порівняно з основним складом злочину та шляхом встановлення більш тяжкого виду та розміру покарання у санкції кваліфікованих складів злочинів обумовлює окрему кримінально-правову оцінку фактично вчиненого [6, с.142].

А.В. Андрушко також цілком справедливо відзначає, що кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки, наявність яких є підставою для застосування більш суворого покарання, ніж те, яке передбачене у санкції частини статті, що містить основний склад злочину, є Важливим засобом диференціації кримінальної відповідальності за злочини проти волі, честі та гідності особи [1, с.296].

Справді, якщо «приміряти» ознаки загального поняття на конкретні ознаки, які кваліфікують злочини, що пов'язані із незаконним позбавленням волі, ми одержимо збіг щодо повного їх переліку.

Ці ознаки містяться у тексті аналізованих статей Особливої частини КК України, входять до структури складів відповідних правопорушень, містяться у самостійних, відмінних від основного складу, структурних частинах відповідних статей КК, мають власні санкції, що передбачають більш суворе покарання, і застосовуються обов'язково.

Зв'язок кваліфікованих складів злочинів, що пов'язані із незаконним позбавленням волі, позначається шляхом використання традиційних для законотворчої техніки КК, конструкцій. У кримінально-правовій літературі зазначається, що нерідко ознаки простого кваліфікованого складу доповнюють, розвивають ознаки основного складу, що підкреслюється початковими словами диспозиції їх другої частини: “ті ж діяння, вчинені...” [2, с.175].

Аналіз положень чинного КК України у частині аналізованих злочинів, дає підстави для висновку про те, що конструкціями, які позначають основний склад кримінального правопорушення у аналізованих статтях КК України, є:

- «ті самі діяння...» (ч.2 ст. 146 КК);
- «діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті» (ч.3 ст. 146 КК);
- «ті самі дії...» (ч.2 ст. 147 КК);
- «дії, передбачені частиною першою цієї статті...» (ч.2 ст. 149 КК);
- «дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті...» (ч.3 ст. 149 КК; ч.3 ст. 371 КК);
- «те саме діяння...» (ч.2 ст. 151 КК).

Використання таких конструкцій з огляду на те, що основні склади відповідних правопорушень за конструкцією об'єктивної сторони, є формальними, є цілком виправданим.

У контексті описаного вище, варто наголосити іще на одному аспекті аналізу. Всі наведені тут ознаки є такими, що кваліфікують злочин. Справа у тому, що у теорії кримінального права зустрічається підхід, відповідно до якого аналізовані ознаки поділяють на ті, що кваліфікують кримінальне правопорушення та ті, які таке правопорушення «особливо» кваліфікують. Видається, що такий поділ аналізованих ознак справедливий лише у випадках, коли ознаки, які «особливо» кваліфікують кримінальне правопорушення стосуються виключно кваліфікованого складу, перетворюючи його у особливо кваліфікований. Серед тих ознак, які є предметом нашого розгляду, саме таких ознак немає. Всі вони стосуються основного складу і тією чи іншою мірою обтяжують саме його. При цьому використання «з'єднувальної» конструкції, наприклад, «діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті...» (ч.3 ст. 146 КК України) не змінює сутності розглядуваних ознак, оскільки вони не стосуються кваліфікованого складу виключно, а поширюються і на основний склад відповідного кримінального правопорушення.

4. Вся сукупність ознак, які кваліфікують кримінальне правопорушення і передбачені у КК України, потенційно підлягає групуванню або класифікації, які відбуваються за різними критеріями. При цьому варто враховувати, що основна системоутворююча ознака системи ознак, які кваліфікують кримінальне правопорушення – функція диференціації кримінальної відповідальності.

У кримінально-правовій доктрині відзначається, що саме вона формує структуру відповідного інституту та визначає напрями його розвитку. Очевидно, що диференціація відповідальності за допомогою ознак, які кваліфікують кримінальне правопорушення, обумовлює їх наскрізну регламентацію у ряді предметних інститутів Особливої частини і у предметних інститутах Загальної частини кримінального законодавства [4, с.162]. Якщо брати до уваги такий предметний інститут Особливої частини кримінального права як злочини, що пов'язані із незаконним позбавленням волі, то наведена вище сукупність ознак також підлягає класифікуванню та групуванню.

Здебільшого таке групування ознак, які кваліфікують злочини, що пов'язані із незаконним позбавленням волі, у науковій літературі групують за ознаками складу кримінального правопорушення. Так О.С. Наумова зазначає, що кваліфікуючі ознаки злочинів, що забезпечують кримінально-правову охорону особистої свободи та недоторканості можна об'єднати у певні групи та виокремити такі: 1) кваліфікуючі ознаки, що характеризують потерпілого (вчинення щодо кількох осіб, неповнолітнього або ж малолітнього); 2) кваліфікуючі ознаки, що характеризують об'єктивну сторону видів позбавлення особистої свободи та недоторканості; 3) кваліфікуючі ознаки, що характеризують ознаки суб'єкта злочинів проти особистої свободи та недоторканості (попередня змова групи осіб, організована група, вчинення службовою особою з використанням службового становища); 4) кваліфікуючі ознаки, що характеризують суб'єктивну сторону відповідних злочинів (спеціальна мета та корисливі мотиви) [6, с.143]. Авторка надалі наповнює відповідні групи конкретними ознаками та розглядає їх зміст.

А.В. Андрушко, також групує відповідні ознаки за елементами складу кримінального правопорушення та почергово розглядає зміст кожної з ознак. Проте автор виокремлює вже не чотири класифікаційні групи, а п'ять: 1) кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки, що характеризують потерпілого від вказаних злочинів; 2) кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки, що характеризують об'єктивну сторону злочинів проти волі, честі та

гідності особи; 3) кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки, що характеризують суб'єкта розглядуваних злочинів; 4) кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки, що характеризують суб'єктивну сторону злочинів проти волі, честі та гідності особи; 5) кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки, які вказують на повторність злочинів [1, с.296-297].

Не заперечуючи обґрунтованість наведених класифікацій, варто зазначити, що вони мають здебільшого пізнавальний характер і використовуються вченими для структурування матеріалу, присвяченого розкриттю кримінально-правового змісту відповідних ознак. Видається, що такого підходу недостатньо. Класифікація та групування – гносеологічні інструменти, які дають дослідникові більші можливості, ніж просто опис змісту елементів, які входять до множини. Вибір критерію класифікування та групування дає можливість подивитися на значення ознак, що кваліфікують кримінальні правопорушення, під іншим кутом зору, залежно від мети, які ставить перед собою дослідник.

Наука кримінального права містить й інші, крім ознак складу кримінального правопорушення, критерії класифікації ознак, які кваліфікують кримінальні правопорушення. Так, цілком можливим є погодитись із твердженням про те, що сукупність ознак, що кваліфікують кримінальне правопорушення, є певним чином структурованою та організованою. Серед використаних у тесті КК України ознак чітко вирізняються ознаки, не прив'язані до конкретного складу злочину (повторно, групою осіб, службовою особою з використанням службового становища) і використані наскрізно, ознаки, які характерні для певної сукупності складів злочинів (щодо двох і більше осіб...), та ознаки, специфічні для конкретного складу злочину і використані в одиничних випадках. Різновиди ознак, що кваліфікують злочин, можна виявити і за ступенем визначеності змісту, стабільності обсягу, мірою зміни санкції тощо [5, с.35-36].

5. Не розглядаючи у цій публікації всіх можливих класифікацій, варто зупинити свою увагу на групуванні аналізованих ознак за специфікою їх впливу на кримінально-правову кваліфікацію. Видається, що така класифікація матиме безпосереднє кримі-

нально-правове значення, оскільки «включатиме» різноманітні механізми кримінально-правової кваліфікації, що залежатимуть від тих ситуацій правозастосування, які обумовлені відповідними класифікаційними групами.

Отже, враховуючи наведене, уявімо собі такі групи ознак, які кваліфікують злочини, що пов'язані із незаконним позбавленням волі:

1) ознаки, які вимагають застосування правил кваліфікації множинності кримінальних правопорушень: повторно (ч.2 ст. 149 КК України);

2) ознаки, які вимагають застосування правил кваліфікації співучасті у кримінальному правопорушенні: за попередньою змовою групою осіб (ч.2 ст. 146 КК України, ч.2 ст. 149 КК України); організованою групою (ч.3 ст. 146 КК України, ч.2 ст. 147 КК України; ч.3 ст. 149 КК України);

3) ознаки, які вимагають застосування правил подолання конкуренції частин і цілого або поглинання кримінальних правопорушень: способом, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого (ч.2 ст. 146 КК України); таке, що супроводжувалося заподіянням йому фізичних страждань (ч.2 ст. 146 КК України); із застосуванням зброї (ч.2 ст. 146 КК України); такі, що спричинили тяжкі наслідки (ч.3 ст. 146 КК України, ч.2 ст. 147 КК України; ч.3 ст. 149 КК України; ч.2 ст. 151 КК України, ч.3 ст. 371 КК України); поєднані з погрозою знищення людей (ч.2 ст. 147 КК України); поєднане з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого чи його близьких (ч.2 ст. 149 КК України); поєднані з насильством, небезпечним для життя або здоров'я потерпілого чи його близьких (ч.3 ст. 149 КК України); поєднані із погрозою застосування насильства, небезпечного для життя або здоров'я потерпілого чи його близьких (ч.3 ст. 149 КК України);

4) ознаки, які є типовими ознаками, що кваліфікують кримінальне правопорушення, створюють простий кваліфікований склад і вимагають застосування правил подолання конкуренції загальної та спеціальної норм: щодо малолітнього (ч.2 ст. 146 КК України, ч.3 ст. 149 КК України); з корисливих мотивів (ч.2 ст. 146

КК України, ч.3 ст. 371 КК України); щодо двох чи більше осіб (ч.2 ст. 146 КК України); здійснюване протягом тривалого часу (ч.2 ст. 146 КК України); щодо неповнолітнього (ч.2 ст. 147 КК України, ч.2 ст. 149 КК України); щодо кількох осіб (ч.2 ст. 149 КК України); службовою особою з використанням службового становища (ч.2 ст. 149 КК України); поєднане із погрозою застосування насильства, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого чи його близьких (ч.2 ст. 149 КК України); щодо неповнолітнього його батьками, усиновителями, опікунами чи піклувальниками (ч.3 ст. 149 КК України); в інших особистих інтересах (ч.3 ст. 371 КК України).

Висновки. Отже, ознаки, які кваліфікують злочини, що пов'язані із незаконним позбавленням волі наділені всіма істотними необхідним властивостями свого родового поняття, а саме: містяться у тексті аналізованих статей Особливої частини КК України, входять до структури складів відповідних правопорушень, містяться у самостійних, відмінних від основного складу, структурних частинах відповідних статей КК, мають власні санкції, що передбачають більш суворе покарання, і застосовуються обов'язково. Найважливіше кримінально-правове значення для кримінально-правової кваліфікації, має групування ознак, які кваліфікують злочини, що пов'язані із незаконним позбавленням волі, на такі групи: 1) ознаки, які вимагають застосування правил кваліфікації множинності кримінальних правопорушень; 2) ознаки, які вимагають застосування правил кваліфікації співучасті у кримінальному правопорушенні; 3) ознаки, які вимагають застосування правил подолання конкуренції частин і цілого або поглинання кримінальних правопорушень; 4) ознаки, які вимагають застосування правил подолання конкуренції загальної та спеціальної норм.

1. Андрушко А.В. *Теоретико-прикладні засади запобігання та протидії злочинам проти волі, честі та гідності особи: монографія*. Київ: Ваіте, 2020. 560 с.
2. Кругликов Л.Л., Васильевский А.В. *Дифференциация ответственности в уголовном праве*. СПб.: Юридический центр Пресс, 2002. 300 с.

3. *Кругликов Л.Л., Спиридонова О.Е. Юридические конструкции и символы в уголовном праве. СПб.: «Юридический центр Пресс», 2005. 336 с.*
4. *Лесниевски-Костарева Т.А. Дифференциация уголовной ответственности. Теория и законодательная практика. М.: Издательство НОРМА, 1998. 296с.*
5. *Мармура О.З. Ознаки, що кваліфікують злочин: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 280 с.*
6. *Наумова О.С. Кримінально-правова протидія злочинам проти волі особи (за статтями розділу III Особливої частини КК України). Дисертація...к.ю.н. Київ: Інститут держави і права імені В.М. Корецького, 2017. 245 с.*
7. *Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи. Постанова Пленуму Верховного Суду України №2 від 07.02.2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text>*

Різник О. Ознаки, які кваліфікують склади злочинів, що пов'язані з незаконним позбавленням волі: поняття та система.

Метою статті стало з'ясування правової природи та визначення поняття ознак, що кваліфікують злочини, які пов'язані із незаконним позбавленням волі та представлення передбаченої кримінальним законом їх сукупності у вигляді системи на підставі проведеної класифікації та групування. Досягненню цієї мети сприяло відповідь на такі питання: 1) яку законодавчо закріплену сукупність ознак, які кваліфікують злочини, що пов'язані із незаконним позбавленням волі, пропонує чинний КК України? 2) що слід розуміти під ознаками, які кваліфікують кримінальне правопорушення і які характерні ознаки властиві цьому поняттю? 3) чи наділені закріплені у КК України ознаки, які кваліфікують злочини, що пов'язані із незаконним позбавленням волі цими ознаками? 4) як можна класифікувати або згрупувати такі ознаки із урахуванням відповідей на попередні питання? 5) яке кримінально-правове значення матимуть наведені класифікації ознак. Відповідаючи на вказані запитання, автор виходив з того, що ознаки, які кваліфікують кримінальне правопорушення виступають засобом диференціації кримінальної відповідальності і у зв'язку із цим іманентно наділені ознаками, які характерні саме для цього інструменту кримінально-правового регулювання. Вони не створюють нової кримінально-правової заборони, натомість змінюють конкретний прояв її кримінальної протиправності та, відповідно, караності вчиненого. Констатовано, що істотними необхідними ознаками «ознак, що кваліфікують кримінальне правопорушення» є те, що вони: - містяться безпосередньо у кримінальному законі; - входять до структури складу кримінального правопорушення; - «перетворюють» основний склад у кваліфікований; - є узагальненим позначенням обставин вчинення кримінального правопорушення; - впливають

Ознаки, які кваліфікують склади злочинів, що пов'язані з незаконним позбавленням волі: поняття та система

на небезпечність вчиненого чим зумовлюють самостійну кримінально-правову санкцію, яка відображається у самостійній структурній частині кримінального закону; - вимагають кримінально-правової оцінки вчиненого за іншою структурною частиною кримінального закону, відмінною від тієї, що містить основний склад правопорушення; - мають імперативний характер, тобто застосовуються обов'язково. У роботі робиться висновок, що зі всієї множини різноманітних класифікацій найважливіше кримінально-правове значення для кримінально-правової кваліфікації, має групування ознак, які кваліфікують злочини, що пов'язані із незаконним позбавленням волі, на такі групи, які виокремлені за тими правилами кваліфікації, що повинні бути застосовані для правової оцінки вчиненого.

Ключові слова: незаконне позбавлення волі; ознаки, що кваліфікують злочин; поняття та класифікація.

Riznyk O. Signs that qualify the composition of crimes related to illegal deprivation of liberty: concepts and system.

The purpose of the article was to clarify the legal nature and define the concept of features that qualify crimes that are associated with illegal deprivation of liberty and to present their totality provided by the criminal law in the form of a system based on the classification and grouping. Achieving this goal was facilitated by the answers to the following questions: 1) what is the legally established set of features that qualify crimes related to illegal deprivation of liberty offered by the current Criminal Code of Ukraine? 2) what should be understood by the features that qualify a criminal offense and what characteristic features are characteristic of this concept? 3) are the signs established in the Criminal Code of Ukraine that qualify crimes related to illegal deprivation of liberty assigned with these signs? 4) how can such signs be classified or grouped, taking into account the answers to the previous questions? 5) what criminal-legal significance will the given classifications of signs have. Answering the indicated questions, the author assumed that the features that qualify a criminal offense act as a means of differentiating criminal responsibility and in this connection are immanently endowed with features that are characteristic of this instrument of criminal law regulation. They do not create a new criminal law prohibition, instead they change the specific manifestation of its criminal illegality and, accordingly, the punishment of the committed. It was established that the essential and necessary signs of «signs that qualify a criminal offense» are that they: - are contained directly in the criminal law; - are included in the structure of the composition of the criminal offense; - «transform» the basic composition into a qualified one; - is a generalized designation of the circumstances of the commission of a criminal offense; - affect the dangerousness of the committed act, which causes an independent criminal sanction, which is reflected in an independent structural part of the criminal law; - demand a criminal-legal assessment of the offense committed under another structural part of the criminal law, different from the one containing the basic composition of the offense; - have an imperative character, i.e. they must be applied. The paper concludes that the most important criminal-legal significance for criminal-legal qualification is

the grouping of features that qualify crimes related to illegal deprivation of liberty into such groups, which are separated according to those qualification rules, from the whole set of various classifications. which should be applied for the legal evaluation of the committed.

Keywords: illegal deprivation of liberty; features that qualify the crime; concepts and classification.